

UDK 782.8Parma

Darja Frelih

Muzikološki inštitut Znanstvenoraziskovalnega centra
Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana
Institute of Musicology, Scientific Research Centre
of the Slovenian Academy of Sciences and Arts

Parmova opereta Caričine amazonke - odmevi ob izvedbah¹

Parma's Operetta The Amazons of Tzarina (Caričine amazonke) - Responses to Performances

Ključne besede: Viktor Parma, slovenska glasba, 20. stoletje, opereta, glasbena kritika

Keywords: Viktor Parma, Slovene music, 20th-century music, operetta, music criticism

IZVLEČEK

Opereta *Caričine amazonke* Viktorja Parme so skladateljevo največkrat izvajano glasbeno-scensko delo. Najbolj odmevni sta je bili krstna izvedba 1903 in predelana verzija iz leta 1937; pozornost zbuja tudi koncertna izvedba z novim libretom iz leta 2004.

ABSTRACT

Viktor Parma's operetta *The Amazons of Tzarina* had the largest number of performances of all of the composer's musical stage works. Most significant were the first performance in 1903 and its restaging in 1937. The concert performance with a new libretto in 2004 also attracted a great deal of attention.

¹ Izvirni naslov v nemškem jeziku *Die Amazonen der Czarin* so sprva prevajali kot *Amaconke carice* oziroma kar *Amazonke*, saj je tedanja cenzura v naslovu črtala označbo *-caričine*. Prim.: Amaconke carice. Opereta v treh dejanjih. Godbo zložil Viktor Parma. *Slovenski narod*, 35, št. 293 C22.12.1902), str. 1; Amaconke carice, *Slovan*, 1, 1902-3, str. 65-66; Parmova opereta Amaconke. *Slovan*, 1, 1902-3, str. 394; Viktor Parma in njegova dela (K premijeri operete Amaconke). *Slovenski narod*, 36, st. 65 <21.3.1903>. str. 2-3; Lavoslav Pahor, Amazonke, opereta v treh dejanjih, spisal A. D. Borum, uglasbil Viktor Parma. *Ljubljanski zvon*, 23. 1903. 5. str. 317-319. Za podatek o cenzuri gl.: Viktor Parma. *Zrnje*, 1-2, st. 9 <18.12.1920>, str. 67. Zanimiv je se podatek, da je pri uprizoritvi cenzura prepovedala rabo historičnih imen [ruska cesarica Katarina II in avstrijski cesar Jožef II sta osebi, ki imata v opereti govorni vloge, op. p.]; »nazivati se je smelo le 'vladarica' in 'inostranski vladar'». Prim.: L. Pahor, nav. članek, str. 318.

Namen pričujočega prispevka je pregledati pri nas dostopno gradivo o izvedbah operete *Caričine amazonke* slovenskega skladatelja Viktorja Parme (1858-1924) in ugotoviti, kakšni so bili odzivi na izvedbe v časopisnih poročilih oziroma v luči bolj ali manj strokovne glasbene kritike. Gre za skladateljevo prvo opereto, ki je med vsemi njegovimi glasbeno-scenskim deli doživela največ izvedb.² Prispevek temelji na pred leti objavljenem kronološkem pregledu izvedb Palmovih oper in operet z bibliografijo, nov pa je podatek o zadnji verziji *Caričinah amazonk* v koncertni izvedbi, ki so jo pripravili po dobrih sto letih, odkar je bila uprizorjena prvič, to je leta 2004.³

Viktor Parma je Opereto *Caričine amazonke* dokončal leta 1902, njena krstna izvedba je bila 24. marca 1903 v Ljubljani. 45-letni skladatelj, po izobrazbi pravnik in po poklicu policijski uradnik, tedaj delujoč kot okrajni glavar v Črnomlju, je imel za sabo že premierne izvedbe svojih prvih treh oper: *Urb, grofceljski* (1895), *Ksenija* (1897) in *Stara pesem* (1898). Če izvzamemo Foersterjevega *Gorenjskega slavčka*, ki je bil sprva komponiran kot opereta (1872), a ga po predelavi v opero (1896) v prvotni obliki niso več izvajali, in *Teharske plemiče* (1892) Benjamina Ipavca, ki so opera z govorjenimi dialogi (singspiel), so torej Pamiove *Caričine amazonke* prva. prava opereta, skomponirana na slovenskih tleh in se je, upoštevajoč dva večja posega, obdržala do danes - če že ne na odru, pa vsaj v zavesti nekaterih posameznikov.⁴

Tisk na Slovenskem ni vedno enako pozorno spremljal izvedb omenjene operete. Največ odmeva v časopisnih sta doživeli dve izvedbi v Ljubljani: krstna izvedba leta 1903 in izvedba leta 1937, ko sta opereto temeljito predelala Vera in Anton Balatka. Odmevale so še izvedbe v Trstu leta 1912, Mariboru 1920 in 1941 ter predstava mariborskega gledališča v Celju 1930. Brez odmeva pa ni ostala niti 'novodobna' izvedba v Ljubljani leta 2004.⁵

Iz tega, kako so napovedali krstno izvedbo *Caričinah amazonk* v Ljubljani, je razbrati, da je tisk pozorno spremljal tedanja glasbeno gledališka prizadevanja. Očitno je bil Parma v tem času že znana domača skladateljska osebnost, in to ne le zaradi omenjenih treh oper. V članku, ob katerem se je bralec na koncu lahko seznanil s kratko vsebino operete in napovedano zasedbo vlog, se je nepodpisani avtor članka čutil poklicanega, da predstavi Pamio javnosti tudi kot človeka, čemur je sledil krajši biografski prispevek z orisom skladateljeve dotedanje kompozicijske bere. Pri tem je v uvodu poudaril, da je Pami »najpopoulamejši slovenski skladatelj. Njegove plesne skladbe se igrajo leta in leta, njegove koračnice svirajo vojaške in privatne civilne godbe na Slovenskem in Hrvaškem, njegove opere ... so se uprizorile opetavno v slovenskem in tudi hrvaškem gledališču, posamezne točke iz njih pa se igrajo na klavirju v naših najboljših in tudi v naših skrom-

² Po doslej dostopnih podatkih o številu izvedb (vključno z znanimi številkami o ponovitvah) si Parmova glasbeno-scenska dela sledijo takole: *Caričine Amazonke* (65), *Ksenija* (35), *Zlatorog* (37), *Stara pesem* (29), *Urb, grofceljski* (25), *Nečak* (19), *Venerin [Apolonov brat]* (7). Podatki se nanašajo na gledališča v Ljubljani, Mariboru, Trstu in Zagrebu. Po navedbi A. Balatke se je opereta, razen v že omenjenih mestih, izvajala se v Osijeku, Novem Sadu, Sarajevu, Sušaku, Opatiji, Plznu, Pragi in Clevelandu (ZDA). Prim.: Parma-Balatka, Amaconke. *Gledališki list* NGL Opera, 1937/38, št. 1, str. 2. Po navedbi iz tržaškega tiska so jo izvajali se v Beogradu (»Belemgradu«) in leta 1948 v Brnu (v redakciji A. Balatke iz leta 1937). Za podatke o beograjski izvedbi prim.: Leon Dragutinović, *Caričine amazonke. Edinost*, 28 (26.1.1912.), str. 2, za podatek o izvedbi v Brnu prim.: Kozina Ahačič in Igor Grdina, *Caričine amazonke* [Dva medija]. Ljubljana, Institut za civilizacijo in kulturo, 2005, notranja naslovna stran platnic.

Prim.: Darja Freljih, Viktor Parma - raziskovalna izhodišča. *Muzikološki zbornik* 29 (1993), str. 39-58. Za zadnjo, koncertno izvedbo *Caričinah amazonk*, sta prenovljeno besedilo po motivih izvirnega libreta napisala Ko/m.i Ahačič in Igor Grdina, izvedli so jo Simfonični orkester iz Novega mesta s solisti pod vodstvom Zdravka Hribarja: izvedba je dokumentirana na dvojni zgoščenki, ki jo je izdal Institut za civilizacijo in kulturo v Ljubljani, 2005.

⁴ Partituro v dveh zvezkih (prvo dejanje, drugo in tretje dejanje), z zlato vgraviranimi napisoma na bordo rdeči podlagi platnic in trdi vezavi, hrani Glasbena zbirka I k Tako notni del kot peto besedilo v nemškem jeziku sta izpisana s skladateljevo roko in s črnim črnilom; pozneje pa so nad besedilom in pod njim s svinčnikom dodali slovensko oziroma hrvaško verzijo besedila. Tudi sicer sledovi raznobarnih svinčnikov kažejo na številne drobne posege v partituro in pričajo o tem, da so njeni uporabniki v preteklosti upoštevali predvsem praktični vidik in da se niso kaj dosti spraševali o odnosu oziroma spoštovanju [do] originala. Prepisovanje not je bilo zamudno, naprave za reprodukcijo pa tedaj se neznana iznajdba.

⁵ Poleg prve izvedbe v Ljubljani 1903 je dokumentirana tudi prva izvedba v Zagrebu iz leta 1904 (p njej so poročali: *Agramer Tagblatt*, 19/1904, 55, 2-3 in isti 297, 6 ter *Agramer Zeitung*, 79/1904, 54, 5 in *Narodne novine*, 70/1904, 55, 1-2); poročila o slednji žal zaradi objektivnih okoliščin niso zajeta v tej razpravi. Podobno velja se za izvedbi v Osijeku leta 1909 (ki so jo dokumentirali *Die Drau*, 42/1909, 237, 5), *Narodna obrana*, 8/1909, 238 in *Slovenske Presse*, 25/1909, 238, 4) in v Zagrebu 1918 (*Agramer Tagblatt* [več. izd.], 33/1918, 112, 3). K uprizoritvam, ki so zabeležene na Slovenskem, sodita se mariborski izvedbi iz let 1920 in 1922, a o njiju ni zaslediti bibliografskih zaznamkov. Za vse gornje navedbe prim.: Darja Freljih, nav. delo, str. 49-55. Za kritiko izvedbe iz leta 2004 gl. Gregor Pompe, *Caričine amazonke* v Slovenski filharmoniji. *Rast*, 15, št. 2 (92), april 2004, str. 243-244.

fTT

Fbfpour– Kmi, I. J-J

Tistr&tjtfi

nih donih, kjer se ljubi domača glasbena umetnost. Lav. Swentner, Oton Fischer, Iv. Giontini, Emil Beité & Co. na Dunaju ter *Novi akordi* so izdali že celo vrsto njegovih del, tako da ni slovenske muzikalne hiše, v kateri ne bi bilo znano in čislano ime skladatelja Viktorja Parme.⁶

O vsebinski in formalni zasnovi operete

Kot je razumljivo, je tisk spričo dotlej še neznanega odrsko-glasbenega dela posvečal veliko pozornost vsebini operete oziroma zgodbi, ki naj bi temeljila na resničnih zgodovinskih dogodkih. O avtorju libreta A. D. Borumu tudi danes ni zaslediti kakšnih podrobnejših biografskih podatkov. Kot navaja Lavoslav Pahor, se pod psevdonimom Borum »skriva libretist A. D. [Dollecžek], Poljak, ki je posebno znan kot pisatelj za vedo vojaških stvari in odlikovan s svetinjo za znanost in umetnost. Libreto je pisan v nemškem jeziku.«⁷ Izmed vseh člankov, ki so bolj ali manj obširno opisali v opereti obravnavano snov, prispevek v *Slovanu* v najbolj strnjeni obliki prinaša vsebino oziroma zgodovinsko ozadje operete: »Dejanje se vrši za časa ruske carice Katarine II. v južnem delu Besarabije in na polutoku Krimu. Ruski knez Potemkin, ki je imel oskrbovati te dežele, je hotel pomnožiti svoje zasluge v očeh carice. Zato je opisoval te kraje s tako pestrimi in svitlimi barvami, da se je odločila Katarina, siliti se tu z avstrijskim cesarjem Jožefom II., kar se je tudi res zgodilo 1. 1786. V resnici pa so bile dežele skrajno zanemarjene in ubožne; zato je naročil Potemkin že 1. 1785 veliko število delavcev in inženirjev, ki so napravili krasno cesto, a samo tam, kjer se je imela voziti cesarica. Tudi je dal sestaviti s pomočjo poslikanih desk takoiimenovane 'Potemkinove vasi'; prebivalci pa so morali hiteti praznje oblečeni in vedno drugače maskirani pred cesarico po stranskih potih od postaje do postaje ter so jo povsod prijazno sprejemali. Preslepljena Katarina je bila očarana in je imenovala rafiniranca Potemkina knezom Krima«. Nadalje avtor navaja, da je poleg zgodovinskega ozadja zgodovinska tudi glavna oseba operete, to je »lepa in mlada udova Helena Zurandov, smrtna sovražnica moštva, ki je sestavila četo 'amaconk', ki se ne smejo in baje tudi nočejo omožiti. Toda knez Židanski se zakolne, da se mora vanj zaljubiti amaconka Helena. Kot kmetica preoblečen vstopi v četo amaconk. A tudi on se zaljubi v Heleno. Četa se končno razkropi, ker se hočejo vse omožiti, kakor se omože Helena in njeni pobočnici Anastazija in Olga.«⁸ Leon Dragutinovič, ki je bil režiser predstave v Trstu leta 1912, se je še nekoliko bolj kot dotedanji pisci, poglobil v dogodke, povezane z zgodovinskim ozadjem operete; kratko in slikovito pa je prikazal tudi dogajanje po posameznih dejanjih, ki je povzeto v celoti:

»Prvo dejanje se vrši v gostilni Žida Moška, kamor nosijo ženske svoje pridelke, a Moško jih preskrbuje z vsem potrebnim. Tudi državni svetnik Židanski se je hotel prepričati na lastne oči, kako je z deželo. V ta namen se je preoblekel v kmeta. Tu se je seznanil z lepo vdovo Heleno, ki silno črta moške, a Židanski se je zaljubil vanjo na prvi pogled. In da bi mogel vedno ostati pri njej, se je preoblekel v žensko in se dal vpisati v amaconsko četo. V tem pride cesaričino dovoljenje za ustanovitev amacoiiskih čet.

Gl. Viktor Parma in njegova dela (K premjeri operete Amaconke), *Slovenski narod* 36, st. 65 (21.3.1903), str. 2.

⁷ Prim.: Lavoslav Pahor, Amaconke. *Ljubljanski* - 23/1903, 5, str. 318. Razpravljano o zgodovinskem ozadju operete pa se niso mogli izogniti niti pisci poznejših komentarjev k opereti. Tako neznani avtor navaja, da je »Vzpodbudo k temu delu [...] dal avtorju neki feljton iz 1. 1890, kjer G. Jesipow na podlagi raziskovanj v petrograjskem dvornem arhivu poroča, da se je v prvih mesecih leta 1787, torej tedaj, ko je Carica Katarina v spremstvu avstr. Cesarja Jožefa II. posedla Vlasko in Krim, na Potemkinovo povelje stvorila 100 žen in deklet obsegajoča amaconka legija, ki je vladarskemu paru v vasi Kajduk blizu Baklave priredila sprejem in mu služila v spremstvo. Za ustanovitev te garde se je največ trudila njena poveljnica, gospa Helena Ivanovna, vdova po kapitanu Zurandovu, nekoliko ekscentrična dama, ki se je pozneje zopet poročila z drž. svetnikom Židanskim ...in naposled vsled starosti oslepla umrla v svojem 100. letu.« Isti avtor v opombi razlaga da »Amaconke imenuje starogrška pravljica ženski rod, ki med seboj ni trpel moških in je slovel po svoji bojevitosti.« Gl.: K besedilu Parmovih Amaconk, *Zrnie*, 1/192Q-21, št. 7, str. 55.

Prim.: M. [podpisani avtor], Amaconke carice. *Slovan*, 1/1902-03, str. 65-66.

Drugo dejanje se vrši na dvorišču. Delavci gradijo poslopje, kjer bo bivala carica Katarina. Inženir Arkulak [v drugih virih imenovan Cirkulak, op. p.] in intendant Galganov sta zaljubljena v dve Amaconki, in sicer v Olgo in Anastazijo. Četa amazonk se vrača s svojih vaj. Židanski se izda, kdo da je in prosi Heleno njene ljubezni. Ona je razsrjena radi njegove prevare. Na njegov strel se razmaknejo zidovi in je videti Amaconke, kako plešejo z delavci.

Tretje dejanje. Prihod carice Katarine. Vse je v najlepšem redu. Potemkinove vasi so že postavljene in carica lahko pride s svojim visokim gostom. Carica je navdušena radi lepote nove dežele ter obdarja bogato vse navzoče. Potemkina imenuje krimskim knezom. Končno se razpusti amaconska četa. Židanski ponovno prosi Heleno za njeno ljubezen in tudi ona se je med tem zaljubila v Židanskega. Opereta končuje tako - s trojno poroko.⁹

V napovedi prve izvedbe operete so zapisali, da ima delo »celo vrsto krasnih točk, valčkov, koračnic, napitnico, dvospev, peterospev, moških, ženskih in mešanih zborov, kupletov in plesnih pies.«¹⁰ Nasprotno pa L. Pahor v svoji kritiki ugotavlja, da »razen nekaj zborov, molitve 'Angelus, angélus!', pesmi delavcev, slavošpeva, dueta o 'poljubu', tria in kvinteta v prvem dejanju, so druge pevske vloge koračnice, valčki, polke, kupleti.« [...] »Najbolj ugaja dvospev o 'poljubu', ki je tudi umetniške vrednosti, zbor 'Angelus' (žal ni v pristnem ruskem duhu uglasben), koračnica amazonk in zbor delavcev.«¹¹ Z inicialko Y podpisani avtor kritike v Slovenskem narodu je naklonjeno pisal o posameznih točkah operete: »Takoj uvertura zveni jako značilno za vso opereto; uglasbena je v živem, razposajenem tonu, spominjajoča na salonsko plesno glasbo. Prepletena je z motivi iz pevskih točk, ki se prepevajo kasneje med dejanjem. Spočetka nastopi zbor kmetič, ki poje turobnodoneče spev o hudih slabih časih in lep zbor 'Angelus'. Temu sledi humoristični duet, ki ga pojeta Moško in Židanskij, nadalje izvrstni kvintet in efektni zbor, s katerim se zaključí prvo dejanje.« [...] »Simpatično sta delovali tudi naslednji dve dejanji, ki sta polni pikantnih pies razkošnega, veselega, malce sentimentalnega in narodnega značaja. Lepi lirični motivi so odsevali marsikje iz glasbe, ki postane dvomno kmalu popularna. Krasen je kvartet, ki prehaja v valček, izredno ljubk je zbor delavcev in valček poljuba je naravnost šampanjec. Do popolne veljave je zopet prišla slikovita koračnica Amaconk, ki so tudi vrlo eksercirale. Koračnica se odlikuje po živahnem ritmu kot Parmovi slavnoznani 'Mladi vojaki'. Izborna je vseskozi orkestracija. Na dejanju je opereta prav bogata; jako zanimiva je in spretno sestavljena ter izdaje prav rutiniranega pisatelja. Nekaj prizorov je zelo komičnih in zabavnih; takšno je celo prvo dejanje in tudi scena pred Potemkimovi vami je zelo humoristična. Značaji nastopajočih oseb so dosti karakteristično izdelani.« Svojo oceno zaključuje z ugotovitvijo, da je Parma s svojimi 'Amaconkami' podal »najboljšo slovensko opereto, polno krasnih melodij, dražestnih valčkov, efektnih zborov, koračnic in romanc, ki postanejo izvestno narodova last prav tako, kakor njegova koračnica 'Mladi vojaki' ali pevske točke v 'Rokovnjačih'« Ugotavlja, da »Parma orkestrira izredno spretno ter je pristen opereten komponist, ki ga doslej še nismo imeli«. Prepričan je, da so 'Amaconke' »prodrle popolnoma in ostanejo gotovo stalno na repertoarju.«¹²

⁹ Prim.: Leon Dragutinovič, Caričine amaconke. Opereta v treh dejanjih. Spisal A. D. Borum. LTglasbil Viktor Parma. *Edinost*, 37/1912 (26.1.1912), str. 2.

¹⁰ Gl.: Viktor Parma in njegova dela. *Slovenski narod*, 36, st. 65 (21.3.1903), str. 3.

¹¹ Pirill: Lavoslav Pahor, nav. članek, str. 318.

¹² Gl.: Slovensko gledališče. Izvirna noviteta, opereta »Amaconke«. *Slovenski narod*, 36, st. 68 (26.3.1903), str. 3.

Viktor Parma, *Caričine amazonke* - Zasedba vlog. Avtograf. Hrani Glasbena zbirka NUK v Ljubljani.

I. Uct.

f. i c r M f i i M .

I. *Cher du P... (Cher du P...)*

II. *Cher du P... (Cher du P...)*

III. *Quintett (Cher du P...)*

IV. *Quintett (Cher du P...)*

V. *Quintett (Cher du P...)*

VI. *Quintett (Cher du P...)*

VII. *Finale (Cher du P...)*

II. Uct.

K. f ^ r y ^ M S j y b a f e ^ ^ ^ b ^ j g s ^ ^

X. *Quintett (Cher du P...)*

XI. *Quintett (Cher du P...)*

XII. *Finale (Cher du P...)*

III. Uct.

XIII. *Quintett (Cher du P...)*

XIV. *Quintett (Cher du P...)*

XV. *Quintett (Cher du P...)*

XVI. *Quintett (Cher du P...)*

XVII. *Quintett (Cher du P...)*

XVIII. *Finale (Cher du P...)*

4

Viktor Parma, *Caričine amazonke* - opereta v treh dejanjih. Avtograf. Hrani Glasbena zbirka NUK v Ljubljani.

O splošnem vtisu in o oceni glasbenega deleža

Po navedbah L. Pahorja v Ljubljanskem zvonu so Amaconke »četrto večje glasbeno delo domačega skladatelja gosp. Vikt. Parme.« Z njimi da nam je ustvaril »prvo večjo opereto, ki je glasbeno vsekakor boljša od mnogih drugih, že udomačenih nemških operet, in je sposobna, pridobiti si priznanja tudi po drugih večjih odrih. S strogo glasbenega stališča seveda operete ne kaže oceenj[ev]ati.« [...] »Pevske vloge so jako ljubke, melodijozne, izvirne, ne presenečajo pa, ker nam je dunajski žaner prinesel že marsikaj podobnega. Ne pogrešamo sicer tudi nekaj slovenskih zvokov v glasbi, a vobče prevladuje tuj duh. Pesem delavcev je še celo deloma prirojena po naši domači pesmi 'Preljubo veselje, oj kje si doma.' [...] Orkestralno je opereta prav dobra in se odlikuje na nekaterih mestih po prav efektni uporabi posameznih godal [glasbil, op. p.], osobito flavt, klarinetov, oboe, fagota. Jako spretno je spremljevanje slavonspeva s samimi trobili (Blechharmoonii). Lepo, duhovito spremlja orkester zbor 'Angelus', kjer imajo flaute prijeten part. Orkestralno je seveda overturn najboljši del in gotovo si pridobi na koncertnih sporedih med domačimi skladbami odlično mesto. Nekoliko je pač predolga, tembolj ker je ritmično preenolična in v daljšem drugem delu vsa v hitrem tempu.« Menil je, da je pivo dejanje »dramatično in glasbeno najboljše, dasi s pevkimi točkami preobteženo. Melodramatično spremljevanje orkestra bi se na posameznih mestih lahko opustilo, osobito med govorom vladarice, kajti med govor poseza tako, da misli nevesčak, da se orkester na tihem tačas kaj vadi; na enem mestu je pa jako izrazovito in lepo. Posamezne točke so res jako prijetno orkestrirane, vobče pa manjka v orkestraciji blagodejne razlike med poedinimi točkami, ker je preveč živahnosti v orkestru in ker je uporaba drugih godal [glasbil, op. p.] poleg goslarjev preobilna; opereti to seveda ne škodi, to velja bolj s splošnega glasbenega stališča. Vsekakor pa sme g. Parma biti ponosen na uspeh *Amazonk* in želeti je, da se opereta ne samo pri nas udomači, ampak da najde mesta tudi na drugih odrih. Opereta se je vprizorila jako dobro.«¹³

Medtem ko sta pisca ocen v Ljubljanskem zvonu in Slovenskem narodu pretežno pozitivno in naklonjeno pisala o izvedbi *Caričinah amazonk*, se je avtor prispevka v Slovanu [podpisan z »Dr. P.«] izrazil nekoliko bolj kritično. Najprej je sicer potrdil, da je opereta »dosegla na slovenskem odru popoln uspeh« in si »mahoma pridobila popularnost s svojo pikantnolahkotno in melodij razkošnobogato glasbo.« Pripomnil pa je, da skladateljeva glasba ni vsekoli izvirna in vsebuje tuje vplive, pri čemer pa da je skladatelj »duhovit in spremljan od okusa« ter da je njegova glasba »ušesu prijetna, polna čuta in elegantnih efektov.«¹⁴ Glede na to, da libreto zajema snov iz ruske tematike, pisec ugotavlja, da je vendarle glasba »italijansko-nemško-slovenskega značaja« in da je »glasbeni del operete tudi neprimerno boljši od besedila, v katerem je komični element le postranska stvar«. Libreto je pripisal krivdo za zadnje dejanje, ki da »s svojo resnobno svečanostjo ne sodi nikakor v operetni okvir, zato pa tudi uspehu operete vselej izdatno škoduje.«¹⁵ Meni, da bi bilo treba tretje dejanje, ki je »odločno najšibkejš« v besedilu radikalno predelati in da »v sedanji obliki zaostaja daleč Za I., zlasti pa za izvrstnim II. dejanjem.«¹⁶ Podobno kot meni Lavoslav Pahor, da naj bi pri izvedbi operete izpustili spremljavo orkestra na tistih mestih, kjer nastopajo posamezne govorne vloge, pa pisec v Slovanu svetuje skladatelju, »da vse melodramatske točke uglasbi za petje, ker v sedanji obliki se izgublajo docela!« Preden je na koncu pohvalil posamezne nastopajoče, je izpostavil še »v glasbenem oziru [...] najlepše točke«, ki da so »tercet in finale v

¹³ Prim. Lavoslav Pahor, nav. članek, str. 318 in 319.

¹⁴ Originalno se je izrazil, da »gosp. Parma sicer ni vedno in v vsakem taktu izviren glasbenik, reminiscenc se ne izogiblje skrupulozno [...]« Prim.: Dr. P., 'Parmova opereta 'Amaconke'. *Slovan*, I, 1902-03. št. 12, str. 394.

¹⁵ Na tem mestu se spušča v se večje podrobnosti kot npr., da so »značaji Helene, Anastazije in Olge [...] premalo različno slikani, da bi zanimali posameznika. Da med njimi sploh ni subrete [sopranistka, ki poje vesele vloge, tudi spogledljiva služkinja v komediji - op. p.], je za opereto pač čudno. Takisto imata Žid in korp[or]al le podrejeno vlogo, dasi bi mogla uspešneje zastopati komiko. Korp[or]al se hipoma prelevi v resnega ljubimca, s čimer mu je igra pokvarjena, ker je nedosledna.« Gl. Isti [kot op. 14].

¹⁶ Gl. Isti.

I., simpatični duet in kvartet ter moški zbor v II. in fini moški samospev v III. dejanju. Prav dobra je tudi koračnica Amaconk, dasi zaostaja za 'Mladimi vojaki'.¹⁷

Devet let po prvi izvedbi v Ljubljani so *Caričine amazonke* uprizorili tudi v Trstu; kot rečeno, je tamkajšnji režiser predstave Leon Dragutinovič v časniku *Edinost* napovedal izvedbo operete in obširno predstavil njeno vsebino. Po njegovem mnenju je libretist napravil »dostojen libreto, ki ima finega humorja, ki pa ni nikjer nezmožen in brezsmiseln, marveč sloni celo na historični dogodbi. Parmova glasba je melodična in se strogo drži teksta. Nekatere točke so naravnost sijajne in se dvigajo nad vsakdanjo dunajsko operetno glasbo. V instrumentaciji pa se je pokazal Parma mojstra. *Caričine amazonke* so menda edino slovensko operetno delo, ki je tudi izven naše ožje domovine doseglo velik uspeh.«¹⁸

Ocena v istem časniku, ki je izšla po prvi tržaki izvedbi, štiri dni po objavi prej omenjenega članka, podpisana z »-r«, med drugim prinaša zanimiv pogled na Pamiovo glasbo: »Parma ni operetni skladatelj modernega kova in v njegovih operetah je pač težko najti tudi le en stavek, ki bi spominjal na Leharja, Falla in drugih predstaviteljev moderne operete; pač pa spominja v njem marsikaj starejših, solidnih operetnih skladateljskih lio il. Offenbacha, Straussa, zlasti glede na tehnično stran. Parmi pa se obenem pozna, da je temeljito zahajal v solo k italijanskim glasbenim velikanom in da je tako združujoč gracijozno melodiko italijanske glasbene šole z neprisiljeno, srce ogrevajočo komiko starejših prvakov operete ustvarjal svoja glasbena dela, pri čemer pa je skoraj vedno čuti, da sozvani tudi struna naše preproste slovenske narodne pesmice, kar ravno daje njegovim skladbam obležje našega domačega, in po čemer smemo Parmo še prav posebej smatrati za svojega.« Tako pisec meni, da bi se na primer »z uvodnim valčkom tertjega dejanja mogel z vso pravico ponášati sam 'valčkov kralj' Strauss, ako bi bil njegov.« In da bi »ena najkrasnejših točk, molitev v prvem dejanju, ... delala kras vsaki italijanski operi«, a koračnici amazonk, ki je dobro izvajana, elitna točka operete, »ni najti dosti enakih v vsej operetni glasbi.«¹⁹

Po tem ko so bile *Caričine amazonke* izvedene leta 1912 v Trstu, bibliografija beleži še dve postavitvi z več ponovitvami v Mariboru v letih 1920 in 1922.²¹¹ Žal za te predstave ni [bilo] zabeleženih nobenih podatkov o odmevih v časopisju. Pač pa je 5. maja 1930 v celjskem časniku *Nova doba* izšla kratka ocena uprizritve Palmovih *Caričinah amazonk* v Celju. Avtor, ki se je podpisal »-p«, je bil očitno razočaran nad predstavo, saj je zapisal, da »trud, ki so ga imeli Mariborčani z opereto, se pač ni izplačal.« Menil je, da ta »najboljša slovenska opereta [...]« spada med staro šaro in da je »vsebinsko šibka in tudi muzikalno dolgočasna.« O režiji g. Rasbergerja je sicer zapisal, da je bila »skrbna in si je mnogo prizadevala«, orkester pod vodstvom kapelnika g. L. Herzoga pa da je bil »siguren in točen« in tudi zbor da »se je potrudil«. Po tem, ko je še na kratko ocenil igranje v petje posamezni nastopajočih, je zaključil z ugotovitvijo, da je bilo gledališče »dobro obiskano« in da se je publika »kljub vsemu zabavala.«²¹

Po obsežni predelavi *Caričinah amazonk* leta 1937 je bila opereta pred drugo svetovno vojno samo še enkrat na sporedu, in sicer 22. februarja 1941 v Mariboru. Za tamkajšnje gledališče je bila to zadnja glasbena premiera pred okupacijo; predstava je doživela pet ponovitev. Kot je razvidno iz kritike v Večemiku oziroma iz opisane zasedbe vlog, gre za predstavitev ene od »mari-borskih« verzij, ki se ni zgledovala po »ljubljski« Parma-Balatkovi priredbi iz leta 1937. Iz poroči-

¹⁷ Gl. isti

Kot navaja, je bila do leta 1912 opereta izvedena v Zagrebu, Pragi, Plznu in Beogradu, kjer »so slavili ime slovenskega komponista Viktorja Parme... In zaključuje: 'Ali naj bi Trst zaostajal?' [za navedenimi mesti op. p.]? Gl. Leon Dragutinovič, nav. članek [gl. op. 2.]

¹⁸ Prim.: *Caričine amazonke*, *Edinost*, 30 (30.1.1912), str. 2.

²⁰ 30. novembra 1920 je postavitve operete v režiji J. Povheta in pod dirigentskim vodstvom H. Vogriča doživela dvanajst ponovitev. Bibliografija v zvezi s to predstavo navaja prispevek v Zrnju, mariborskem gledališkem listu, kjer je govora le o vsebini operete. Gl. tudi op. 7: *Zrnje*, 1/1920-21, st. 7, str. 55-56. Postavitvev 25. maja 1922 je režiral P. Razberger, dirigiral pa avtor Parma, ki je leta 1920 prevzel mesto častnega kapelnika Opere v Mariboru. Prim. Darja Frelih, nav. delo, str. 53 in str. 45.

²¹ Print: »-p- [Rado Pečnik?], *Caričine amazonke*, *Nova doba*, 12, st. 36 (5.5.1930), str. 3. [Verjetno gre za enako postavitve operete kot leta 1922 v Mariboru, ker je bil režiser isti; glasbeno vodstvo pa je bilo v rokah L. Herzoga, saj je Parma medtem 1924. leta umrl. - op. p.]

Viktor Parma, *Koračnica amazonka* operete - začetek. Avtograf. Hrani Glasbena zbirka NUK v Ljubljani.

la o izvedbi naj izvezamo naslednje poudarke: po več letih je mariborsko gledališče postavilo na oder »priljubljeno Pamiovo opereto *Caričine Amazonke* in s tem znova počastilo spomin pokojnega Viktorja Parme, katerega dela bodo nedvomno ostala stalno v repertoarju slovenskih glasbenih odrov.« Čeprav »izvira delo iz dobrih starih časov« [...] »more še vedno osvojiti tako v libretskem kakor v glasbenem oziru; v zadnjem še posebno. Človeku kar dobro de, ko sliši znova to prijetno, melodiozno in živahno Pamiovo glasbo.« Preden je poročevalec nadaljeval z razčlenjevanjem posameznih režijskih prijemov in posameznih solističnih vlog, je zabeležil, da je bila premiera še posebej slovesna, ker sta se je udeležila tudi komponistova vdova »ga. Parmova in sin Bruno Pamia iz Ljubljane.«²²

O predelavah operete

Predelave operete *Caričine amazonke* sta se lotila režiserka Vera Balatkova in kapelnik Anton Balatka in rezultat njunega dela je bila premiera Parma-Balatkove operete leta 1937. Balatka je v gledališkem listu utemeljil, da imajo vse tovrstne predelave isti cilj oziroma se soočajo s podobnim vprašanjem in sicer »kako rešiti dobro staro opereto pozabe.«²³ Dvomil je, da bi bila Parmova opereta po tridesetih letih lahko tako uspešna kot v času njenega nastanka. Menil je, da se je občinstvo medtem že privadilo na »jazzove ritme«, in da »opereta spada med tisto vrsto lahke muze, ki je močno vplivana od modernih struj in trenutnega okusa.« Vera Balatkova je prvotni libreto preuredila tako, da je »od prejšnjih Amaconk' ostala le še osnova. Prejšnja tri dejanja je razširila in razdelila na več slik, nekaterim nastopajočim osebam je povečala vloge, nekatere vloge pa je sploh na novo vpletla v dejanje. « Kapelnik Balatka pa je »na novo instrumentiral vse glasbene točke, prej pa jih je izgubil in tehnično izpilil. Večino glasbenih točk je samostojno izdelal, pri tem je uporabil glasbene motive iz 'Amaconk', pa tudi iz nekaterih drugih Palmovih skladb.«²⁴

Dva pisca ocen po premieri prenovljenih *Caričinah amazonk*, Vilko Ukmar v Slovincu in Pavel Šivic v Jutru, sta se izogibala razsojanju o tem, ali je bila predelava operete upravičena ali ne.²⁵ Skoraj gotovo nobeden od njiju ni poznal Parmove originalne verzije dela, a očitno ju je predstava navdušila do te mere, da sta z njo bolj ali manj odkrito soglašala. Ukmar je zapisal, da lahko samo ugotavlja, »da je iz Palmove klasične operete [...] nastala potom besedilne predelave Vere Balatkove in potom glasbene priredbe Antona Balatke nova, moderna revialna opereta, ki ima vse značilne poteze sočasnih tovrstnih tvorb, a jih celo prekaša po neki umirjeni čistosti in doslednosti« [...] »Glasba je tudi ukrojena po vzorcih sodobne šlagerske tvornosti, čeprav se v njej prav vabljivo bočijo Parmovi klasični motivi in je ostala pri svojem v celoti stara Parmova koračnica. Ta glasbena snov pa je izdelana zelo okusno, sočno in pisano, da zapušča notranje zadovolj-

²² Prim.: 'r' - , Premiera Caričinah amazonk. *Večernik*, 15. št. 46 (25.2.1941), str. 3.

²³ V namišljenem pogovoru s skladateljevo podobo na sliki [to je bilo 13 let po Parmovi smrti, op. p.] Balatka zatrjuje, da se predelave starejših del doletete tudi »loh. Straussa, Suppēja in druge mojstre lahke muze«. Zavedal se je, da je spreminjanje originalnih del tvegano početje in mnenja o tem različna. »Eni pravijo, so, saj se igrajo tako, kakor so bili prej; drugi pravijo, prilagoditi novemu času, tretji pa kličejo, starih komadov sploh ne igrajte, zastareli so, saj je dosti novih! Pa vendar ni vse novo dobro, kakor tudi ni vse staro slabo - in seveda tudi narobe!« Print: Anton Balatka, Amaconk po 30 letih. *Gledališki* • v. 1 Opera, 1937/38, št. 1, str. 3.

²⁴ Na primer iz operet Venerin hram in Nečak. Prim, isti, str. 2. Prim, se: Caričine Amaconk v Balatkovi priredbi. *Gledališki list* NGL Opera 1937/38, št. 1, str. 8.

²⁵ Oba sta bila takrat še tako mlada, da originalne izvedbe izpred več kot trideset let nista mogla poznati. Prvi je zapisal, da bi se rad izognil razpravljanju o dopustnosti ali nedopustnosti take »stilistično novotarske predelave, kot jo je doživela Parmova opereta v Balatkovih rokah«, zlasti zato ker ga »po eni strani srce boli za klasicistično lepoto Parmove muze«, a ker mora »z druge strani zopet priznati velike vrednote Balatkovega umetniškega občutja in tankočutnosti.« Prim.: V. U. [Vilko Ukmar], Parma - Balatka: Amaconke (Operetna premiera). *Slovenec*, 65. št. 210 (14.9.1937), str. 7. Drugi avtor pa je zapisal, da je uprizoritev Amazonk rodila neizbežne komentarje, ali je bila predelava potrebna in je-li upravičena. Domneval je, »da je starejši generaciji ta opereta v lepem spominu od takrat, ko so časi stavili pri nas drugačne zahteve na taka dela, ki so se takrat tudi presojala z drugačnimi merili.« Prepričan pa je bil, da bi »marsikoga izmed starejših izvirnik danes razočaral. Kajti g. Balatka je prav spretno spravil današnji šlagerski ritem v Pamiovo glasbo, s prekomponiranjem obilnega melodičnega materiala pa se je [...] vendar približal opereti starejšega datuma.« Prim.: P. S. [Pavel Šivic], Po premieri Caričinah amaconk. *Jutro*, 18. št. 214 (14.9.1937), str. 7.

stvo. Posebno vablivo je skladatelj izdelal instrumentacijo, kar daje zvočnosti neko posebno žlahtnost.« [...] »Glasbeni del je vodil dirigent Neffat, ki je stvar izredno skrbno naštudiral in ji vlil mnogo pravega ognja.* ... »Svojo mikavnost je dodal opereti tudi balet, ki ga je vodil inž. Golovin.«²⁶ Prej omenjeni avtor ocene v Jutru, Šivic, ki je med drugim obširno razpravljal o posameznih nastopajočih in njihovih zaslugah za uspeh predstave, pa je zaključil, da so *Caričine amazonke*, v primerjavi z nekaterimi operetami, ki »smo jih čuli v poslednjih letih, [...] solidno glasbeno delo, ki bo vsakomur nudilo z bogato glasbo in v sedanjih izvedbi ter inscenaciji obilo užitka in zabave. In posrečilo se bo morda, na ta način rešiti nekaj Parmove glasbe, ki pozabljena pač ne zasluži.«²⁷

Drugačno težo pa imajo besede v kritiki tedaj 66-letnega Frana Govekarja, ki je originalno verzijo Parmove operete skoraj zagotovo poznal, prav verjetno pa je imel s skladateljem tudi tesnejše stike, saj je slednji napisal glasbo k njegovima dvema ljudskima igrama Rokovnjači (1897) in Legionarji (1903). Po tem ko je uvodoma predstavil kratko zgodovino te Parmove operete oziroma navedel vse večje uprizoritve Parmovih *Caričinih amazonk* doslej, je ocenil, da sta oba avtorja predelave [V. in A. Balatka] dala opereti »sodobno obliko v prozi in pevskem besedilu, pa v glasbi, instrumentaciji, solih in zborih, v predigrah in celi vrsti plesnih točk. « Tako sta opravila »težko delo z veliko spretnostjo, iznajdljivostjo in teatrsko rutino.« Nadalje je ugotavljal, da je Balatkova z mnogimi docela novimi osebami in prizori ustvarila pivo dejanje skoraj na novo in da je Balatka uporabil ne le glasbo iz Parmovih operet in koračnic, pač pa je »ustvaril in dodal marsikaj tudi iz svojega« [...] »Novi ritmi, nove harmonične batve [...] namesto marša fox, namesto valčka tango, na namesto prejšnjega instrumenta novodobni saxofon.« Po opisu nadaljnjih dogodkov in spletk ter po ocenah nastopajočih je zaključil, da je »balet [...] ves čas polno ustrezal, zbori so v igri in petju sodelovali, zlasti amaconke so razvijale čim več razgibanosti ter je orkester žel za uverturo in za medigro z deloma preinstrumentiranimi in efektno izfiguriranimi Mladimi vojaki, posebno priznanje. Scensko in režijsko je zlasti ugajalo zadnje dejanje, dasi je oder pretesen in je vsebinsko vse dogajanje nekam dolgovozno.«²⁸

Kot kažejo bibliografski podatki, je bila omenjena postavitev *Caričinih amazonk*, če izvenzamemo mariborsko predstavo iz leta 1941, zadnja pred drugo svetovno vojno. Ni zaslediti podatkov o tem, da bi opereto po drugi svetovni vojni uprizorilo katero od slovenskih gledališč.²⁹ Zato je spodbudilo, da je, takorekoč na privatno pobudo, opereto ponovno pripravila za izvedbo v koncertni obliki skupina zanesenjakov, ki je realizirala svoj projekt v letu 2004. Besedilo sta po motivih izvirnega libreta A. D. Boruma napisala Kozma Ahačič in Igor Grdina, za glasbeno izvedbo pa je poskrbel Novomeški simfonični orkester, ki mu je dirigiral Zdravko Hribar.³⁰

Kritiški zapis ob izvedbi v ljubljanski dvorani Slovenske filharmonije izpod peresa Gregorja Pompeta ne ocenjuje le Parmove glasbe in omenjene izvedbe, ampak tudi dogodek kot tak, v

³⁶ Gl.: Vilko Ukmar, isti.

²¹ Gl.: Pavel Šivic, isti.

... Balatka je ustvaril deloma po Parmovih motivih, deloma samostojno celo vrsto baletnih točk raznega značaja. Nekdanja opereta treh dejanj se je izpremenila v plesno revijo uprav filmske izpremenljivosti z nič manj kakor 23 slikami. Prizorišče se menja neprestano, a z njimi nastopajoče osebe; iz Petrograda nas prenašajo v Besarabijo, iz Patjomkinove sobane v spalnico Helene Durandove, izpred judovske krčme v sredo Patjomkinovih vasi, kjer doživljamo končno sprejem carice Katarine II in avstrijskega cesarja Jožefa II. [...] Bilo je mnogo odobavanja in so prejeli vsi solisti šopkov in vencev, se posebej pa požrtvovalna libretistka in režiserka Zoran Veta Balatkova, ki je prejemale zahvalo tudi za svojega vrliga komponista, g. A. Balatko... Gl.: Fr. G. [Fran Govekar], Viktor pirri.i - Anton Balatka: Amaconke. V razkošni novi uprizoritvi in izvrstni režiji je žela Parmova opereta navdušen sprejem. *Slovenski narod* 70, st. 208 '13.9.1937', str. 2.

²⁰ Izven domovine so jo leta 1948 profesionalno izvedli se v Brnu (v redakciji A. Balatke). Prim.: Amazonke na srednjeevropskih odrih. Kozma Ahačič in Igor Grdina, *Caričine amazonke* [Dva medija]. Ljubljana, Institut za civilizacijo in kulturo, 2005 [na ovitku]. Pevski solisti so bili: Marjetka Podgoršek Horžen (sopran) v vlogi Helene, Irene Akwlecy Yebuah Tiran (sopran) kot Anastazija, Katja Konvalinka (sopran) kot Olga, Andreja Brleč (sopran) kot Maruska, Marjan Trček (tenor) kot Teodor, Zoran Potočan (bas) kot Galganov, Dejan Vrbancič (tenor) kot Cirkulak, Saša Ivci (basbariton) kot Mosco in isti se kot korporal Osip Mihajlov: povezovalka je bila Eva Longyka Marusič. Kot je zapisano v spremni knjižici k posnetku na dveh zgoščenkah, je ta verzija operete doživela krstno koncertno izvedbo 8. februarja 2004 v Novem mestu. Nato je bila predstavljena se v Banja Luki in Ljubljani. V živo jo je posnel Radio Slovenija 7. marca 2004 na koncertu v čast 7. obletnice Instituta za civilizacijo in kulturo. Gl. isti. Obstaja tudi pozitivna in izvedenemu projektu naklonjena glasbena kritika koncertne novomeške izvedbe operete, ki ni vključena v razpravo, ker sem žal, zanjo izvedla prepozno. Gl.: Bogdan LTčakar: Koncertna izvedba operete Caričine amazonke. Presežen operetni okvir - z Viktorjem Parmo. 12.2.2004., str. 11.

luči njegove vpetosti v kulturni kontekst glasbenega življenja v Ljubljani in Z vpraševanjem, kdo je dolžan skrbeti za dela iz slovenske glasbene preteklosti oziroma za njihovo »obujanje od mrtvih«.³¹ Bralca pouči, da Parma ni najpomembnejši slovenski operni skladatelj, da pa je bil v svojem času gotovo najpopularnejši. Tak sloves si je utrdil »s pomočjo nepresahljive, pa vendarle nekoliko šablonske melodične invencije in dovolj dobrim kompozicijsko-obitniškim znanjem«. Po njegovem se »problem umetniškosti [...] kaže prav v odstopu od šablone: tako Puccini mestoma vendarle zapuša konvencije opera serie 19. stoletja, Parma pa ostaja brez svojih 'izumov'«. Meni, da so *Caričine amazonke* spretno napisane, da je glasbeni stavek tekoč, orkestracija suverena, melodiška pa spевна. Da pa »glavni problem vendarle ostaja: nikjer ne pride v odnosu med glasbenimi parametri do pravih zaostritev, zaradi česar je glasbeno-dramaturški tok bolj kot ne enoličen (dolgočasen), izstopiti pa ne more praktično nobena točka.«³²

Sklep

Pregled 'starejših' člankov, ki so izšli ob posameznih uprizoritvah Parmove operete *Caričine amazonke*, je pokazal zlasti dvoje: da je bila večina ocen delu res naklonjena in da je bilo število izvedb, vključilo s tistimi izven ožje domovine, najpogostejše v času pred pivo svetovno vojno. Redkeje so bile izvedbe operete v času med obema vojnoma, po drugi vojni pa jih takorekoč skoraj ni bilo. Obe ugotovitvi sovpadata s splošno znanim dejstvom, da je bila opereta kot žanr izrazito povezana s časom nastanka, v katerem so tovrstna dela potrebovali za zadovoljevanje točno določene vrste potreb, povezanih z družabnim življenjem in zabavo. Zato je verjetno odveč razpravljanje. Zakaj so si tako redka dela tega žanra pridobila tak status, da jih izvajajo še danes, in zakaj podobna usoda ni doletela naše prve operete ali slovenskih operet nasploh, kolikor jih premoremo.

Nadalje podrobnejši vpogled v glasbene ocene dela pokaže, da so bili posamezni pisci različno strokovno usposobljeni; medtem ko se nekateri zadovoljili že s pisanjem o vsebini operete in jim večinoma ni bilo težko razpravljati o skladateljevi bogati melodični invenciji in njegovem smislu za orkestracijo, pa se je le redkim zapisalo, da v poteku Parmove operete vendarle nekaj manjka, kar pa so tolmačili na različne načine. Najštevilnejši so vzrok za to, da je glasbeno-scenska dinamika premalo izrazita, iskali in našli v libretu. V tej luči si lahko tolmačimo tudi oba posega v opereto, starejšega in novodobnega, ki sta oba začela prav s spremembo libreta.

Sklep pa bi bil vendarle nepopoln brez upoštevanja 'novodobne' izvedbe operete leta 2004, ki je vsekakor prinesla vsaj dvoje pozitivnih stvari: glasbeni kritik se je v svoji strokovni oceni od vseh piscev doslej morda najbolj točno približal resnici o Parmovi glasbi in ubesedil tisto, kar so nekateri pred njim samo intuitivno nakazovali; izvajalci koncertne izvedbe z libretistoma na čelu pa so, kljub vsemu izrečenemu, izvên okvirov 'poklicanih' institucij, morda iznašli dovolj dober model za oživljanje 'zapranih' del iz zakladnice naše kulturne dediščine.

³¹ V ljubljanskih tiskanih medijih menda ni bilo napovedi koncerta, izvedba pa je bila namenjena nekakšni prezentaciji Instituta za civilizacijo in kulturo. Prim.: Gregor Pompe: *Caričine amazonke* v Slovenski filharmoniji. *RaST Revija za literaturo, kulturo in družbeno vprašanja*. 15, 'april 2004), št. 2 (92), str. 243-244. Kritič se je tudi spotaknil ob prirediteljevo formulacijo, da je Viktor Parma nas »najpomembnejši operni skladatelj« in da »se ga je v koncertnem listu primerjalo s Puccinijem«. Zdi se mu hvaljevredno, da se je 'nekdo' tokrat zelo potrudil za slovensko glasbeno-kulturno dediščino, da pa se mu zdi nedopustno, da 'plod največjega slovenskega skladatelja Črne maske Marija Kogoja gni - je neke v pozabi' »kar pa zgoraj omenjenega Instituta preveč ne moti.«

³² In nadaljuje: »Rekel bi, da je opereta kar preveč lepo 'spolirana': surovost invencije odsotna - zato se zdi Parma civiliziran in kultiviran.« [v tej formulaciji kritik nedvomno usmerja svoje puščice na Institut za civilizacijo in kulturo. - op. p.]. Gl. Gregor Pompe, nav. članek.

SUMMARY

The article is based on a chronological survey of the operatic production of the Slovene composer Viktor Parma (1858-1924), including a bibliography of articles [see: Darja Frelih, Viktor Parma - Raziskovalna izhodišča. *Musicological Annual* XXIX, Ljubljana, 1993].

Parma's operetta *Caričine amazonke* (*The Amazons of Tzarina*) attracted the attention of music critics in March 1903, when the work was performed for the first time, and in 1937, when it was arranged by Vera Balatka (libretto, scenography) and Anton Balatka (composition, orchestration).

Newspaper reports often focused on the operetta's humorous plot, based on events from Russian history, with the Russian tsar and the Austrian tsar appearing in the operetta as speaking roles. The most sensational aspect of the work is the guard of Amazons, man-hating women who do not want to get married. At the end of the story, however, all of the rules of the Amazons are broken, and in the Finale a grand triple marriage of the three main Amazon heroines is celebrated. The three acts of the operetta consist of attractive duos, trios, choruses, a quintet, a waltz, a romance and the famous March of the Amazons. Parma's operetta was performed successfully in the opera houses of Ljubljana, Maribor and Trieste, as well as in Zagreb, Osijek, Novi Sad, Sarajevo, Sušak, Opatija, Plzen, Prague, Belgrade, and also in the United States (Cleveland).

Thirty years after the first performance, the question arose as to how to save the 'good old operetta' (in the words of A. Balatka) from oblivion. The three acts were enlarged, some new roles were added (as well as some musical themes being taken from Parma's other works), and the instrumentation was revised. New rhythms and the ballet were also added. The performance in Ljubljana in 1937 was positively received. The operetta was later revived in a concert performance in 2004, when a new libretto by Kozma Ahačič and Igor Grdina was presented together with the 'good old music' of Viktor Parma.